

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Lähdeniemi, Milla; Anttila, Anna; Järvensivu, Anu; Leinikki, Sikke; Pyykkönen, Miikka; Schalin, Anton

Title: Apua allianssista? : Suomeen esitetyn freelancetaiteilijoiden työasemaa parantavan mallin mahdollisuudet ja kritiikki

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © 2023 Kulttuuripolitiikan tutkimuksen seura

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Lähdeniemi, M., Anttila, A., Järvensivu, A., Leinikki, S., Pyykkönen, M., & Schalin, A. (2023). Apua allianssista? : Suomeen esitetyn freelancetaiteilijoiden työasemaa parantavan mallin mahdollisuudet ja kritiikki. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja, 7(1), 10-24.
<https://doi.org/10.17409/kpt.125389>

Milla Lähdeniemi, Anna Anttila, Anu Järvensivu
Sikke Leinikki, Miikka Pyykkönen, Anton Schalin

APUA ALLIANSSISTA?

Suomeen esitetyn freelancetaiteilijoiden työasemaa parantavan mallin mahdollisuudet ja kritiikki

Tiivistelmä

Taiteilija-allianssilla pyritään helpottamaan luovien alojen epävarmoissa ja lyhyissä työsuhteissa toimivien freelancereiden työolosuhteita tarjoamalla osin julkisin varoin ammatillista, taloudellista ja sosiaalista turvaa työsuhteiden muodossa. Allianssimallin käyttöönotolle ei ole aikaisemman selvityksen mukaan Suomessa oikeudellisia esteitä, mutta silti mallista ei ole toteutettu edes kokeilua. Tarkastelemme artikkelissamme, millainen Koskisen selvityksessä ehdotettu allianssimalli on ja minkälaista kritiikkiä mallille esitettiin kulttuurialan sidosryhmien edustajilta pyydytyissä lausunnoissa. Tarkastelemme, miten allianssille kohdistettu kritiikki näyttäytyy suhteessa tutkimuksen tunnistamiin taiteen työelämän olosuhteisiin sekä taiteen ammattilaisten näkemyksiin niiden parantamisesta. Empiirisen aineiston analyysimenetelmänä sovellamme sisällyönanalyysiä. Analyysissä oli mukana 33 lausuntoa kulttuurialan edunvalvojilta (n=13), valtionhallinnon edustajilta (n=16), työntekijöiden keskusjärjestöiltä (n=3) ja työnantajien keskusjärjestöltä (n=1). Allianssimallista on esitetty kolmivuotista kokeilua näyttelijöille, tanssijoille ja muusikoille. Lausunnoissa allianssin kokeilemistä pitivät kannattavana kuusi kulttuurialan edunvalvojaa, yksi valtionhallinnon edustaja ja yksi työntekijöiden keskusjärjestö. Vaikka allianssia kritisoitiin, vain viiden kaikista 33 lausunnonantajasta voi tulkita selkeästi vastustavan allianssia tai siitä suunniteltua pilottia. Yksi kulttuurialan edunvalvoja suhtautui kokeiluun kriittisesti, kolme valtionhallinnon edustaa sekä yksi työnantajien keskusjärjestö olivat mallia vastaan. Lausunnoissa näkemykset erosivat erityisesti allianssityön työsuhteeseen, allianssityön sisältöihin ja valintakriteereihin liittyen. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyen kulttuurialan edustajaista 54 % ja valtionhallinnon edustajaista 44 % olivat yhteneväisellä linjalla: allianssia ei nähty yhdenvertaisena eikä tasa-arvoa lisäävänä. Kulttuurialan edustajien (69 %) mukaan allianssikokeilun onnistuessa malli tulisi harkita laajennettavaksi esittävän taiteen suunnitteluun, sirkustaiteilijoihin, musiikintekijöihin, kirjailijoihin, säveltäjiin ja kuvataiteilijoihin. Kulttuurialalla kaivataan ratkaisuja alalla pitkään vallinneisiin ongelmiin. Kritiikkiä annettiin erityisesti yhdenvertaisuudesta, jonka puute on aito ongelma. Ongelma voisi kuitenkin olla ratkaistavissa kansainvälisiä malleja seuraamalla. Mallin todellinen potentiaali voidaan todentaa vasta kokeilun kautta.

Avainsanat: Allianssimalli, taiteilija-allianssi, kulttuuriala, freelancer

1 Johdanto

Työelämän muuttuessa palkkatyön ja yrittäjyyden rajapintoja rikkovat työnteon tavat ovat yhä useammin nousseet työ- ja sosiaalipoliittiseen keskusteluun. Kun ihmiset koostavat ansiotaan useasta lähteestä, syntyy tilanteita, joihin sen paremmin yrittäjän kuin palkansaajankaan turvarakenteet eivät ole kitkatta sovellettavissa. Riskiksi muodostuu ihmisen putoaminen institutionaalisen turvaverkon raoista. Freelancer luokitellaan itsensätyöllistäjäksi, jonka asema on hyvin lähellä pääasiassa toimeksiantojen pohjalta ammatinharjoittajana toimivaa yksinyrittäjää. Myös freelancer myy omaa työtään asiakkaille ja tekee kustakin tilauksesta erillisen sopimuksen työn hinnan vaihdellessa sopimuskohtaisesti. Freelanceriksi nimitetään lyhyitä työtehtäviä yhdelle tai useammalle työntarjoajalle tekevää henkilöä, joka työskentelee joko palkkatyössä tai palkkiokorvausta vastaan (Bögenhold & Klinglmair, 2016).

Freelancetyön voidaan katsoa lukeutuvan laajempaan kehykseen, monimuotoiseen ansiotyöhön, eli usean työn tekemisen tapaan, joilla viitataan toimeentulon hankkimiseen useista lähteistä joko tietyn hetken tarkastelussa tai pidemmällä työuraperspektiivillä tarkasteltuna. Monimuotoista työnteon tapaa on hankala määritellä ja rajata, sillä se voi tarkoittaa esimerkiksi kokoaikaisen tai osa-aikaisen palkkatyön yhdistämistä toiseen palkkatyöhön, sivutoimiseen yrittäjyyteen, apurahalla tehtävään työhön tai vuokratyöhön (Järvensivu, 2020). Siinä missä 8 prosenttia kaikista suomalaisista työllisistä tekee monimuotoista työtä (Kauhanen, 2022, s. 45), taiteilijoista 56 prosenttia kertoo tekevänsä muutakin palkattua työtä kuin vain taiteellista työtä (Ruusuvirta ym., 2022, s. 25). Keskimäärin noin puolella taiteilijoista tuloista suurempi osa on peräisin muualta kuin taiteilijan työksi määritellystä työstä (Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 7). Alle 35-vuotiaista freelancereista 72 prosenttia tekee monimuotoista työtä. Hieman alle puolet alle 35-vuotiaista freelancereista saa päätulonsa taiteellisesta työstä (Pyykkönen ym., 2021, s. 70,72).

Taloustieteilijä ja taidesosiologi Hans Ab-

bing (2004) kuvasi jo 2000-luvun alussa taidealalla tehtävää monimuotoista ansiotyötä hybriditaiteilijuudeksi, jolloin ansioita hankitaan taloudellisten riskien vähentämiseksi myös muilta aloilta. Hybriditaiteilijuus on Abbingin mukaan usein taiteilijan oma valinta ja ansioita hankitaan jopa hyväpalkkaisista ja houkuttelevista töistä taiteellisen työn mahdollistamiseksi (Abbing, 2004, s. 116). Syyt ja motiivit monimuotoisen ansiotyön tekemiseen perustuvatkin taloudellisen pakon lisäksi omiin aktiivisiin valintoihin: vapauksien, mielenkiinnon moninaisuuden ja itsellisyyden sekä merkityksellisen työn tekemisen mahdollisuudet ovat tutkimusten mukaan yksi motivaatiotekijä (Ruusuvirta ym., 2022, s. 26).

Toisaalta yhdistävänä tekijänä monimuotoisen työn tekijöillä on yleensä ansioiden epävarmuus ja tarve kaiken aikaa koostaa tehtäväpalettia uudelleen, mutta tämä ei päde vahvoilla työmarkkinoilla oleviin aloihin (Bambery, 2012; Haapakorpi, 2022; Järvensivu, 2020). Taloustieteilijä David Throsbyn (2010) mukaan taiteilijoiden tekemä monimuotoinen ansiotyö sisältää varsinaisen taiteellisen työn lisäksi taiteelliseen työhön liittyvää työtä (esim. opetus) ja täysin jollakin toisella alalla tehtävät työt (esim. tarjoilu, siivous jne). Syiksi monimuotoiselle ansiotyölle Throsby määrittää: taiteen ammattimaisesta harjoittamisesta saatujen palkkioiden pienuus (vrt. muihin koulutusvaatimuksiltaan vastaaviin ammatteihin), taiteellisten tulojen määrän vaihtelevuus ja se, että taiteilijoiden ajankäyttöä ohjaavat muut kuin rahalliset motiivit (Throsby, 2010, s. 80–81). Taiteen kulttuuriset tuotteet tuottavatkin sekä taloudellista että kulttuurista arvoa, joiden tulisi ohjata poliittista päätöksentekoa (Throsby, 2010, s. 30).

Suomessa on tunnistettu pitkään taiteen tekemisen toimeentuloon synnyttämät ongelmat. Valtion tasolla on tehty useita selvityksiä, kuten Cronbergin (2010) tekemässä selvityksessä kuvataan kulttuurialan työntekijöiden heikkoja toimeentuloedellytyksiä, huonoa sosiaaliturvaa ja huteraa yhteiskunnallista asemaa. Lisäksi on tehty EU-tason selvitys itsensätyöllistäjistä (TEM, 2013), Selvitys sosiaaliturvasta (STM, 2013) ja Työlainsäädännön soveltamisesta (Paa-

netoja & Merk, 2014). Myös Tilastokeskus on tutkinut asiaa, esimerkiksi Itsensätyöllistäjät Suomessa (Pärnänen & Sutela, 2014) ja Yrittäjät Suomessa 2017 (Sutela & Pärnänen, 2018). Muita selvityksiä ovat ainakin Trendityöryhmän loppuraportti 2015 (TEM, 2015), Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista palkkatyön ja perinteisen yrittäjyyden välimaastossa (Löfgren & Hellstén, 2016), Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa (Koramo ym., 2017), Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi (Brunila ym., 2017), Jakamistalous ja alustatyö (Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta, 2018), Murroksesta uuteen kasvuun Työ- ja elinkeinoministeriön tulevaisuuskatsaus (TEM, 2018), Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys Suomen työmarkkinoista (TEM, 2019).

Eurooppa-, kulttuuri- ja urheiluministeri Sampo Terhon vuonna 2017 asettaman työryhmän tehtävänä oli ehdottaa taide- ja taiteilijapolitiikan keskeisiä tavoitteita ottaen huomioon taiteenalojen erilaisuuden (OKM, 2018). Työryhmä totesi taiteen rahoituksen sirpaleiseksi ja suositteli valtion rahoituksen lisäämistä taiteelle. Taiteen ja kulttuurin osuus valtion talousarviosta oli tuolloin 0,8 prosenttia, mutta työryhmä esitti sen nostamista täyteen prosenttiin vuoteen 2023 mennessä. Tavoitteena oli myös kehittää erityisrahoitusmahdollisuuksia ja tukea luovilla aloilla toimivia yrityksiä yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa. Lisäksi työryhmä esitti valtion taiteilija-apurahojen korotusta 31 000 euroon vuodesta 2020 alkaen (Emt). Marinin hallitusohjelmassa korostettiin myös työlainsäädännön uudistamisen tarvetta murroksen näkökulmasta (itsensätyöllistäjät, jakamistalous, uudet työn muodot, osuuskunnat).

Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmä on esittänyt toimenpiteitä uudelle hallituskaudelle taide- ja kulttuurialan elpymiseksi ja huomiota on kiinnitetty freelancereiden vaikeaan asemaan. Työryhmä vaatii julkista valtaa takaamaan freelancereiden sosiaaliset oikeudet, riittävän sosiaaliturvan ja työehdot (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022). Vaikka perustulo saa laajaa kannatusta taiteen tekijöiden piirissä (Hirvi-Iljäs

ym., 2018, s. 64; Hirvi-Iljäs ym., 2020, s. 106; Ruusuvirta ym. 2022), työryhmä esittää konkreettisia ehdotuksia, kuten apurahojen korotusta ja taiteilijapalkkakokeilua. Orpon hallituksen hallitusohjelmaan on kirjattu: ”Hallitus ratkaisee kulttuurialan ja luovien alojen tekijöiden sosiaali- ja työttömyys-turvaan liittyviä ongelmia osana sosiaaliturvauudistusta. Erityistä huomiota kiinnitetään -freelancereiden asemaan.”¹ Myös aikaisemmat politiikkauudistuksia varten tehdyt selvitykset tunnistavat kulttuurialalle tyypillisiä ongelmia ja ovat ehdottaneet tulojen kasvua ja vakiinnuttamista sekä työn kestävyyttä lisääviä toimenpiteitä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018). Tähän samaan on pyrkinyt puuttumaan myös tässä artikkelissa tarkasteltu allianssimalli (Koskinen, 2019).

Allianssimalli on suunniteltu parantamaan freelancereiden asemaa ja se on osin julkisin varoin tuettu. Malli on käytössä Norjassa ja Ruotsissa, ja kokemukset siitä ovat etupäässä positiivisia (Berge ym., 2021). Taiteilija-allianssia on esitetty myös Suomeen (Koskinen, 2019). Esitys laitettiin jäihin osin sen lausuntokierroksella esiin nousseen kritiikin vuoksi. Viranomais-suunnitelmat kehittää mallia esityksen ja kritiikin pohjalta hautasi ainakin toistaiseksi korona. Keväällä 2022 haastatelimme OKM:n viranhaltijoiden mukaan allianssimallista on kuitenkin herätty jälleen keskustelemaan. Taiteilija-allianssi nousi esiin myös tuoreimmassa barometrikyselyssä yhtenä taiteilijajärjestöjen tukemana mallina freelancereiden työolojen parantamiseksi (Ruusuvirta ym. 2023, s. 109).

Kulttuurialan sidosryhmien edustajille osoitetulla lausuntokierroksella nousi esiin monia suomalaisen kulttuurin kenttään, työolosuhteisiin, kulttuuripolitiikan järjestelmään ja sosiaalipolitiikan käytäntöihin liittyviä haasteita. Tarkastelemme sitä, millaisiin tutkimuksen tunnistamiin taiteen työelämän olosuhteisiin sekä taiteen ammattilaisten näkemyksiin allianssilla pyritään vastaamaan sekä minkälainen on Suomeen ehdotettu taiteilija-allianssi (luku 2.). Keskeisin tutkimuskysymyksemme on: *Millaista kritiikkiä opetus- ja kulttuuriministeriön allianssimalliselvitykselle esitettiin sitä koskevissa lausunnoissa ja miksi* (luku 4)? Tarkastelemme

myös sitä, miten lausunnonantajien näkemykset erosivat toisistaan (alaluvut 4.1. ja 4.2.). Lopuksi käymme läpi sitä, miltä ehdotettu Allianssimalli ja siihen lausunnotkierroksilla osoitettu monipuolinen kritiikki näyttäytyvät taiteen kentän olosuhteiden ja taiteen ammattilaisten kokemusten valossa (luku 5).

Etsimme vastauksia analysoimalla professori Seppo Koskisen vuonna 2019 laatimaa selvitystä allianssimallista (Koskinen, 2019) sekä siitä annettuja sidosryhmien edustajien lausuntoja ja käymme lävitse taiteen alan työntekijöistä viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomessa tehtyä tutkimusta. Tarkastelemme allianssimallista esitettyjen lausuntojen sisältöä ja luonnetta vasten sitä, mikä taho ne on esittänyt, millä pyrimme selvittämään syitä kritiikkiin.

2 Allianssimalli Koskisen esityksessä ja muissa Pohjoismaissa

Jo 2000-luvun alussa taiteilija-allianssi esiteltiin ratkaisuna taiteilijoiden sosiaaliturvaan. Ruotsin Teatteriallianssin kaltaisen mallin perustamista ehdotti TAISTO II eli taiteilijoiden sosiaaliturvaa pohtiva toimikunta yhteistyössä taiteilijajärjestöjen ja työministeriön kanssa (TAISTO II, 2003). Allianssi ei kytkeydy työttömyysturvaan vaan se saa tukea kulttuuriministeriöltä (Koskinen, 2019, s. 7), ja siksi valtiolle tulisi halvemmaksi tukea alliansseja kuin maksaa allianssissa oleville näyttelijöille työttömyyspäivärahaa (TAISTO II, 2003). Pelkästään teatterialalle kohdistuva allianssi koettiin kuitenkin liian pieneksi ja epäarvoistavaksi. Norjaan perustetun teatteri- ja tanssitaiteen yhteisen allianssin myötä allianssimalli nousi jälleen 2010-luvulla keskusteluihin Suomessakin.²

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuosille 2018–2019 asettaman selvityshenkilön, professori Seppo Koskisen, tavoite oli selvittää olisiko Ruotsissa ja Norjassa toimivan taiteilija-allianssin käyttöönotolle olemassa työ- tai sosiaalioikeudellisia esteistä Suomessa. Selvityksen taustalla vaikuttava perusajatus määriteltiin näin:

Taiteilija-allianssin perusajatuksena on pienen-

tää kuilua vakinaisesti työllistettyjen ja freelancerkentän välillä luomalla ammattimaisesti toimiville ja allianssin jäsenyyskriteerit täyttävälle freelancereille ammatillinen, taloudellinen ja sosiaalinen turvaverkko työsuhteiden muodossa. Tavoitteena on lisätä freelancerkentän mahdollisuuksia jatkuvaan ammattimaiseen työskentelyyn.

(Dnro OKM/37/040/2018).

Koskinen totesi selvityksessään, että oikeudellisia esteitä mallin käyttöönotolle ei ole (Koskinen, 2019, s. 10). Koskinen päätyi ehdottamaan kolmevuotista kokeilua, jolle osoitettaisiin 5,5 miljoonaa euroa valtionrahoitusta, ja jossa olisivat mukana näyttelijät, tanssijat ja muusikot (20+20+20). ”Tällainen aloitus olisi Suomessa turvallinen tapa aloittaa allianssitoiminta, kun Ruotsista ja Norjasta on jo kokemuksia heidän malliansa toiminnasta” (Koskinen, 2019, s. 12).

Mallia varten perustettaisiin ammattijärjestöjen ja työnantajapuolen yhteinen allianssiyhtiö, joka kolmen vuoden pilotin aikana tarjoaisi jäsenyyskriteerit täyttävälle freelancereille väliaikaisen työttömyyden sijasta määräaikaisen työsuhteen. Freelancer-määritelmän täyttymiseksi yksittäisten työsuhteiden pituudet eivät saa ylittää kestoiltaan yhtä vuotta edeltävän kahden vuoden aikana. Allianssin työntekijällä on tietty määrä allianssin palkkakuukausia ja noin puolet ajasta työntekijä työskentelee ulkopuolisten toimeksiantajatahojen listoilla. (Koskinen, 2019, s. 19.)

Tarkoitus oli kokeilun avulla kerryttää kokemusta allianssiyhtiön toiminnasta, jonka jälkeen voidaan tarkentaa, täydentää ja tarvittaessa myös muuttaa toiminnan yksityiskohtia (Koskinen, 2019, s. 10). Pilotivaiheen ajan kokemukset tarkentavat sitä, miten malli toimii parhaiten, mutta ainakin alkuun allianssityön määräaikaisuuden perusteena olisi allianssityön toimiminen jokaisen taiteilijan omana kehittämishankkeena. Kyseessä on ehdollinen työn muoto, jossa allianssi tarjoaa olosuhteet ja puitteet työn tekemiselle ja työntekijän velvollisuutena on allianssityön muodossa ylläpitää ja kehittää ammattitaitoaan workshoppeissa, osallistua alan rekrytointitilaisuuksiin, toimia

mentoreina, etsiä uusia töitä ja hakea apurahoja (Koskinen, 2019, s. 20). Velvoitteissa on kaikuja selvityksen teon aikaisesta työttömiä työnhakijoita velvoittaneesta aktiivimallista, jossa työtöimien tuli taloudellisten etuuksien saamiseksi täyttää aktiivisuusehto (Kyyrä ym., 2018).

Tutkimustietoa taiteilija-allianssista toimivuudesta on vähäisesti, mutta Suomeen ehdotettua allianssimallia suunniteltaessa selvityshenkilö on perehtynyt Ruotsin ja Norjan taiteilija-alliansseihin ja selkeä indikaattori taiteilija-allianssin toimivuudesta on niiden vakiintunut asema. Ruotsissa toimintansa on taiteen aloilla vakiinnuttanut kolme allianssia. Teatteriallianssi aloitti vuonna 1999 66:lla näyttelijällä ja määrä on kasvanut 166:een vuoteen 2021 mennessä (Carlson ym., 2012; Teateraliansen, 2022). Tanssiallianssi aloitti vuonna 2006 12:sta tanssijasta kasvattaen määrää 80 tanssijaan vuoteen 2021 mennessä (Dansalliansen, 2022). Muusikkoallianssissa oli jo toisena toimintavuotenaan, vuonna 2009, yli 100 muusikkoa ja sen toiminta on kasvanut vuoteen 2021 mennessä 150 muusikkoon (Sjöström ym., 2010; Musikkalliansen, 2022). Norjan allianssissa yhdistyvät teatteri- ja tanssitaiteen alat. Allianssi aloitti vuonna 2012 kolmen vuoden kokeiluohjelmalla (10 tanssijaa ja 10 näyttelijää). Toiminta vakiinnutettiin vuonna 2016 ja allianssissa toimii nyt jo 56 taiteilijaa (Skuespiller- og dansealliansen, 2022).

3 Aineisto ja metodi

Perustamme käsityksemme taiteen ja kulttuurin työelämän olosuhteista sekä taiteen ammattilaisten näkemyksistä olosuhteiden parantamiseksi aiempaan aiheesta tehtyyn suomalaiseen tutkimukseen (Hirvi-Ijäs ym., 2018; Hirvi-Ijäs ym., 2020; Houni & Ansio, 2013; Jakonen ym., 2021; Jokinen, 2010; Pyykkönen ym., 2021). Varsinaisena empiirisenä aineistomme ovat: (i) professori Seppo Koskisen opetus- ja kulttuuriministeriölle laatima selvitys ”Taiteilija-allianssi Suomeen”, jossa tarkastellaan taiteilija-allianssimallin käyttöönottamista Suomessa; (ii) opetus- ja kulttuuriministeriön esitykseen

pyynnön perusteella tulleet sidosryhmätahojen lausunnot; (iii) muistio Tulevaisuusvaliokunnan kuulemisesta allianssimallia koskien.

Opetus- ja kulttuuriministeriö jätti allianssimallin selvityksestä lausuntopyyntöt 26 toimijalle. Lausuntoajaksi rajattiin 12.2.–29.3.2019, johon myönnettiin pyynnöstä lisäaikaa huhtikuun 2019 loppuun. Lausuntoja saatiin yhteensä 35, joista Taiteen edistämiskeskus Taiken virasto ja eräät sen taidetoimikunnat (tmk) antoivat yhteensä seitsemän lausuntoa ja lisäksi joitakin lausuntoja annettiin myös oma-aloitteisesti (Havu, 2022). Lausuntokierroksen määräaikana annettiin yhteensä 27 lausuntoa. Lausunnot ovat oikeusministeriön ylläpitämässä Lausuntopalvelu.fi-verkkopalvelussa. 10 lisäaikaa saanutta lausuntoa on tallennettu opetus- ja kulttuuriministeriön diaariin ja saatavilla pyynnöstä (Diaarinumero OKM/37/040/2018; Havu, 2022). Aineistokorpus on pituudeltaan yli 19 000 sanaa.

Sisällönanalyysi aloitettiin jakamalla lausuntoja antaneet sidosryhmätahot (35 kappaletta) viiteen ryhmään: valtionhallinnon edustajat (n=16), kulttuurialan edunvalvojat (n=14), työntekijöiden keskusjärjestöt (n=3), työnantajien keskusjärjestö (n=1) tai muun alan edustaja (n=1). FA Finanssiala toteaa lausunnossaan: ”FA ohjasi lausuntopyyntöä Tapaturmavakuutuskeskukselle (TVK), joka on antanut selvityksestä lausunnon. FA yhtyy TVK:n lausuntoon.” ja Teosto Ry: ”Teosto ry on musiikin tekijöiden ja kustantajien tekijänoikeuksia hallinnoiva organisaatio, jonka toiminnalla ei ole välitöntä kosketuspintaa esitettyyn taiteilija-allianssiin [...] Yksityiskohtaisten kommenttien osalta viittaamme jäsenjärjestöjemme antamiin lausuntoihin taiteilija-allianssista.” Näiden pohjalta aineistosta poistettiin kyseiset lausunnot, koska ne viittasivat yksityiskohtaisempien kommenttien osalta jonkin toisen lausunnonantajan lausuntoon (n=2). Lopullisessa analyysissä oli yhteensä 33 lausuntoa. Lausunnonantajat ja -ryhmät on esitelty tarkemmin Taulukossa 1.

Empiirisen aineiston analyysimenetelmän sovellamme sisällönanalyysia, jota ohjaavat artikkelimme taustalla olleet tutkimuskysymykset. Keskeisin tutkimuskysymyksemme on: *Mil-*

Kulttuurialan edunvalvoja	Valtionhallinnon edustaja	Työntekijöiden keskusjärjestö	Työnantajien keskusjärjestö	Muiden alojen edustajat
<ul style="list-style-type: none"> • Finlands svenska författareförening • Forum Artis • Ornamo • Pirkanmaan Tanssin Keskus • Sisä-Suomen tanssin aluekeskus (lisääjalla) • Suomen Kirjailijaliitto ry • Suomen Musiikintekijät ry • Suomen Näyttelijäliitto • Suomen Säveltäjät ry • Suomen Taiteilijaseura • Suomen Teatterit ry • Tanssiteatteri MD • Teatterikeskus ry • Teme ry • Teosto ry 	<ul style="list-style-type: none"> • Eläketurvakeskus (lisääjalla) • Kela, Etuospalvelujen lakiyksikkö • STM (lisääjalla) • Taike • Taike, Esittävien taiteiden tmk • Taike, Etelä-Savon taide-tmk (lisääjalla) • Taike, Kirjallisuus-tmk • Taike, Pirkanmaan taide-tmk • Taike, Pohjois-Karjalan taide-tmk • Taike, Taiteen moninaisuuden tmk • Taike, Valtion arkkitehtuuri- ja muotoilu-tmk • Taike, Varsinais-Suomen taide-tmk (lisääjalla) • Taike, Visuaalisten taiteiden tmk (lisääjalla) • Tapaturmavakuutuskeskus • Työ- ja elinkeinoministeriö • Valtiovarainministeriö (lisääjalla) 	<ul style="list-style-type: none"> • Akava ry • SAK ry, Työehdot-osasto • STTK ry. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elinkeinoelämän keskusliitto (lisääjalla) 	<ul style="list-style-type: none"> • Finanssiala (lisääjalla)

Taulukko 1: Allianssimallin selvityksen lausuntopyyntöjen antajat.

laista kritiikkiä opetus- ja kulttuuriministeriön allianssimalliselvitykselle esitettiin sitä koskevissa lausunnoissa ja miksi? Tarkastelemme sitä, miten lausunnonantajien näkemykset erosivat toisistaan ja lopuksi käymme läpi, miltä ehdotettu Allianssimalli ja sille annettu kritiikki näyttävät taiteen kentän olosuhteiden ja ammattilaisten kokemusten valossa.

Sisällönanalyyysissä lausunnot redusointiin etsimällä ajatuksellisia kokonaisuuksia sisältäviä analyysiyksiköitä. Aineistoa nousi alkupe-
räisten 9 kysymyksen lisäksi yhteneviä teemoja, joita käytettiin alateemoina redusoitujen ilma-
sujen ryhmittelyssä. Alateemoja tuli yhteensä 15 kappaletta. Analyysiyksiköt värikoodattiin teemojen painotuksen mukaan. Tavoitteena oli selvittää eri tahojen näkemykset allianssista ja niiden suhdetta toisiinsa. Tulokset esitetään tar-

kemmin seuraavassa kappaleessa.

4 Näkemykset allianssista

Opetus- ja kulttuuriministeriön sidosryhmi-
en edustajien antamista lausunnoista haemme
vastauksia tutkimuskysymykseemme, *millaista
kritiikkiä allianssimallille lausunnoissa esitettiin
ja miksi*. Lisäksi tarkastelemme missä teemoissa
lausunnonantajien näkemykset erosivat toisis-
taan (alaluvut 4.1. ja 4.2.)

Lausunnonantajat kommentoivat kokeilta-
vaksi ehdotettua mallia ja sen eri vaihtoehtoja
vastaamalla ministeriössä ennakkoon valmistel-
tuihin kysymyksiin:

1. Miten arvioitte selvityksen tuloksia ja ehdo-

tuksia yleisesti?

2. Miten arvioitte allianssin työsuhdetta, työntekijäasemaa ja työnantaja-asemaa?
3. Miten arvioitte allianssitaiteilijoiden valintaa, työn tekemistä ja työsuhteen päättämistä?
4. Miten arvioitte allianssin suhdetta eläke-, sosiaali- ja työttömyysturvaan sekä verotukseen?
5. Miten arvioitte allianssin vaikutuksia työmarkkinoihin sekä yritysten väliseen kilpailuun?
6. Miten arvioitte allianssin rahoitusta?
7. Miten arvioitte kokeilua, sen mahdollista laajentamista muihin taiteen ammattialoihin ja edellytyksiä pysyväksi järjestelmäksi?
8. Miten arvioitte allianssin suhdetta perustulossa säädettyyn yhdenvertaisuuteen sekä eri työntekemisen muotojen ja alojen tasapuolisuuteen?
9. Mitä muita huomioita teillä on?

Vaikka selvityksen ehdotuksia voi lausunnoissa arvioida yleisesti (1. kysymys) ja lausuja saa tehdä vapaasti omia huomioita (9. kysymys), osuu kritiikki pitkälti opetus- ja kulttuuriministeriön ennakkoon rajaamiin kohteisiin. Herääkin kysymys, ovatko ohjaaviksi ennakkokysymyksiksi tarkoitettut kysymykset hienovaraisesti rajanneet keskustelua.

Ministeriö pyytää kannanottoja paitsi selvityshenkilön ehdottamaan kolmivuotiseen kokeiluun (7. kysymys) myös koko allianssimalliin (muut 8 kysymystä). Lausuntojen pituus ja seikkaperäisyys vaihtelee. Kaikkein eniten kommentoitiin ensimmäistä kysymystä ja vähiten allianssin vaikutuksia työmarkkinoihin ja yritysten väliseen kilpailuun (5. kysymys). Kokeilun mahdollista laajentamista muihin taiteen ammattialoihin ja edellytyksiä pysyväksi järjestelmäksi (7. kysymys) arvioitiin runsaasti. Muidenkin kysymysten kohdalla lausuttiin arvioita nimenomaan kokeilun asetelman pohjalta, kuten Suomen Teatterit ry:n edustaja kiteyttää: ”vaikutukset tulevat näkyviksi vasta, mikäli kokeilu päädytään toteuttamaan”.

Tapaturmavakuutuskeskus TVK:n ja Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme ry:n edustajat kirjoittivat pisimmät, eli neli- viisivuotiset, vastaukset. Lyhyin lausunto sisältää

vastauksen vain ensimmäiseen kysymykseen: ”Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry kannattaa taiteilija-allianssimallin kokeilua kuten Taiteilija-allianssi Suomeen -selvityksessä esitetään”. Taike antaa yhteensä seitsemän lausuntoa (toimikuntien omat lausunnot ja viraston yleinen). Taiken lausunnot vaihtelevat pituudeltaan, mutta lausuntojen monilukuisuus ilmentää asian merkityksellisyttä taiteilijoiden työskentelylle ja toimeentulolle. Lausunnoissa osa kommentoi yhdenvertaisuutta kulttuurialan sisäisenä kysymyksenä, osa taas suhteessa koko työelämään ja työn murrokseen.

Lausuntojen antajat pitivät allianssin kokeilemista sinänsä kannatettavana, mutta monet huomauttavat, että kolmivuotinen kokeilu kohdennetaan vain esittävään taiteeseen ja siinä tanssin, näyttämön ja musiikin aloille. Kulttuurialan edunvalvojista vain kuusi tahoa toivat lausunnoissaan selkeästi esiin kannattavansa allianssikokeilua. Näiden lisäksi selkeää kannatusta antoivat yksi valtionhallinnon edustaja ja edellä viitattu työntekijöiden keskusjärjestö. Vain yksi kulttuurialan edunvalvojista suhtautui kokeiluun kriittisesti. Analyysissä tarkasteltiin myös kannanottoja allianssimalliin yleisesti: kolme valtionhallinnon edustajaa ja työnantajien keskusjärjestö olivat mallia vastaan. Vaikka allianssia kritisoitiin, vain viiden kaikista 33 lausunnonantajasta voi tulkita selkeästi vastustavan allianssia tai siitä suunniteltua pilottia.

4.1 Näkemykset työsuhteesta ja työn sisällöistä

Eroavaisuus lausunnonantajaryhmien väliltä löytyi työsuhteeseen liittyen. Kulttuurialan edunvalvojista kolmannes (38 %) pitivät ehdotettua työsuhdetta selkeimpänä, kun taas 13 % valtionhallinnon edustajista, yksi työntekijöiden keskusjärjestö ja työnantajien keskusjärjestö suhtautuivat asiaan kriittisemmin. Työsuhteeseen liittyvät huomiot on avattu tarkemmin Taulukossa 2.

Allianssityön johtamisesta ja valvomisesta nousi huoli kolmanneksessa (31 %) valtionhallinnon edustajien lausunnoissa. Kritiikki kohdistui erityisesti allianssityön yrittäjyysmäi-

Kulttuurialan edunvalvojat (13)	Valtionhallinnon edustajat (16)	Työntekijöiden keskusjärjestö (3)	Työnantajien keskusjärjestö (1)
<ul style="list-style-type: none"> +Työmarkkinaosapuolet osakkaana, siksi työehdot varmasti asianmukaiset. + Toimiva ratkaisu siihen, miten järjestetään työsuhde ja kenelle on työstään vastuussa + Työsuhde noudattaa lainsäädäntöä. + Taiteilija selkeästi työsuhteessa allianssiin. + Työsuhde työoikeudellisesti kestävä tapa ratkaista taiteilijan asema ja allianssitulon luonne. 	<ul style="list-style-type: none"> + Sosiaaliturvan näkökulmasta allianssi-työsuhde näyttäytyy normaalina yksityisen alan työsuhteena. + Työsuhde osakeyhtiöön on normaali käytäntö. - Ehdollinen työn muoto vaikuttaa epäselvältä mallilta. - Työoikeudellisen työsuhteen tunnusmerkistön täytyminen epäselvää. 	<ul style="list-style-type: none"> - Huoli siitä, täyttävätkö työsuhteet työsopimuslain mukaisen työsuhteen tunnusmerkistön. Riskinä keinoitekoiset työsuhteet. 	<ul style="list-style-type: none"> - Työnjohto-oikeus ei toteutuisi, eikä oikeusuhdetta voida sen vuoksi pitää työsuhteenä, vaan uudenaikaisena työttömyysetuutena.

Taulukko 2: Työsuhteeseen liittyvät kommentit lausunnonantajaryhmittäin.

syteen, siihen kenen vastuulla työn johto ja valvominen ovat tai toteutuvatko ne ylipäättään. Näiden lisäksi valtionhallinnon edustajilta nousi huomioita mm. työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksen riittävyteen, sekä siihen, voidaanko estää allianssitaiteilijan samanaikaisen työttömyysetuuden hakeminen. Kulttuurialan edunvalvojen lausunnoista 23 %:ssa puolestaan kritisoitiin *allianssin hallinnon työläyttä* ja sitä, kuinka paljon hallinto syö varoja budjetista.

Itse *allianssityön sisältöä* kritisoitiin sekä kulttuurialan edunvalvojen lausunnoissa (38 %) että valtionhallinnon edustajien lausunnoissa (31 %). Kulttuurialan edunvalvojen huoli keskittyi kuitenkin taiteellisen työn puolustamiseen kuten esimerkiksi tekijänoikeusasioihin, kun taas valtionhallinnon edustajilla kritiikki kohdistui yleisemmin työn määrittelyyn, apurahatyöskentelyyn ja siihen, että allianssityö ei muistuta perinteistä ansiotyössä tehtävää työtä. Tarkemmat huomiot allianssityöstä on avattu Taulukossa 3.

4.2 Näkemykset valintakriteereistä, rahoituksesta ja yhdenvertaisuudesta

Allianssiin valittujen työntekijöiden valintakriteereistä kulttuurialan edunvalvoilla oli eroavia näkemyksiä, sillä 23 %:ssa lausunnoissa valintakriteereitä kuvattiin selkeiksi ja 15 %:ssa

kritisoitiin niitä. Valtionhallinnon edustajien näkemys valintakriteereistä oli hieman yhteneväisempi: 38 % kritisoiti niitä. Valintakriteereihin liittyvät huomiot on esitelty tarkemmin Taulukossa 4.

Koskisen ehdotuksessa rahoitus tulisi opetus- ja kulttuuriministeriön budjettiin suunnitellulla lisämäärärahalta tai lisämäärärahoituksen lisäksi budjettiin siirrettäisiin rahoitusta sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön budjeteista (Koskinen, 2019, s. 36). Uusia ehdotuksia rahoituksen toteuttamiseen ei lausunnoissa tullut vaan lisämääräraha sai kannatusta: 77 % kulttuurialan edunvalvoista ja 19 % valtionhallinnon edustajista kannatti lisärahoitusta. Valtionhallinnon edustajista 13 % oli sitä mieltä, että rahoittajana toimisi OKM ja 6 % kannatti STM+TEM -yhdistelmää. Kulttuurialan edunvalvoista 38 % kannatti OKM+STM+TEM -yhdistelmää ja 8 % kannatti STM+TEM -yhdistelmää. 33 % Työntekijöiden keskusjärjestöstä oli sitä mieltä, että allianssin rahoitusosuus on riittämätön. Kulttuurialan edunvalvojen näkemys budjetin riittävydestä oli ristiriitainen: 15 % mielestä esitetty rahoitusmalli on kannatettava, kun taas 23 % kritisoiti budjettia. Vain yksi valtionhallinnon edustaja totesi allianssimallin olevan rakenteeltaan kallis ja resursseja tuhlaava ratkaisu.

Kulttuurialan edunvalvojat (13)

- "Allianssityö"-termi haastava, mikäli tarkoitus tehdä taiteen alaa yleisesti hyödyttävää taiteellista työtä, eikä niinkään jonkinlaista Allianssiyhtiön omaa, alasta erillistä toimintaa edistävää työtä.
- Työtehtävien kuvaus on hyvin laaja. On turvattava, että oma taiteellinen toiminta omista lähtökohdista säilyy.
- Töiden määräytymisessä tulee huomioida henkilökohtaisen urapolun suunnittelu ja kehittäminen. Ehdotetun työn muodot eivät palvele jokaista taiteilijaa, työn sisällöissä tulisi olla jouston varaa.
- Allianssityön käsite on hieman erikoinen, työoikeudellisesti varmasti tarpeellinen. Ensisijaisena taiteellinen työ ja allianssityö ns. toissijaisena, jolloin varsinaista omaa ammattia vastaavaa työtä ei ole.
- Työehdot voivat olla hankalat: vaikka malli puhuu joustavasta työajasta, se ei välttämättä toteudu, vaan voi yhä jäädä "tavalliseksi" työttömäksi.

Valtionhallinnon edustajat (16)

- Osa kuvatusista työstä jää avoimeksi, muistuttaa yrittäjän väljää työnkuvaa tai rinnastuu aktiivimallin mukaiseen toimintaan, joka työtapaturmalain näkökulmasta kuuluu vapaa-ajan toimintaan.
 - Allianssityössä on piirteitä, joiden perusteella vaikuttaa olevan kyse muunlaisesta toiminnasta kuin työsuhteessa tehtävästä työstä.
 - Allianssiyhtiön toimintaohjeissa on vielä tarkemmin määriteltävä (mm. eri aloittain) allianssityön sisältöön luettavat työtehtävät.
 - Apurahojen huomioimista ei ole käsitelty.
 - Työssäolovaatimukset tulisi määritellä jatkovalmistelussa tarkemmin.
- + Lista mahdollisista allianssitöistä on kuvaava.

Taulukko 3: Allianssityöhön liittyvät kommentit lausunnonantajryhmittäin.

Lausunnoissa toistuu pelko ulkopuolelle jäämisestä sekä kokeilussa että varsinaisessa allianssimallissa. Tämä koskee erityisesti yksilötaiteilijoita, kuten musiikintekijöitä (säveltäjät ja sanoittajat) sekä kirjailijoita. Kuten Taiken Kirjallisuustoimikunta lausunnossaan muistuttaa, on hyvin vaikea sovittaa malliin alaa, jossa ei ole olemassa työnantajia tai työpaikkoja. Kulttuurialan edunvalvojilla olikin (69 %) yhteneväisempi näkemys siitä, että allianssikokeilun onnistuessa malli tulisi laajentaa muille taiteen aloille. Laajennusta tulisi lausuntojen mukaan harkita esittävän taiteen suunnitteluun, sirkustaiteilijoihin, musiikintekijöihin, kirjailijoihin, säveltäjiin ja kuvataiteilijoihin. Kuvataiteeseen laajentaminen nähtiin huonona vaihtoehtona (8 %). Valtionhallinnon edustajien puolesta mallin laajentamiseen ei otettu yhtä paljon kantaa: laajentamista muille taiteen aloille kannatti 19 % ja vastusti 13 %. Vastustusta tuli erityisesti laajentamisesta kuvataiteeseen ja kirjailijoille.

Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyen näkemys oli melko yhteneväinen niin kulttuurialan edunvalvojien (54 %) kuin valtionhallinnon edustajienkin (44 %) kesken: allianssia ei nähty yhdenvertaisena eikä tasa-arvoa lisäävänä. Vain yksi kulttuurialan edunvalvoja oli sitä mieltä, että kolmen mukaan otettavan taiteen

alan suhteen malli toimii tasapuolisesti kunkin alan omia erityispiirteitä huomioiden.

5 Pohdinta ja johtopäätökset

Allianssimalli on ollut esillä Suomessa jo lähes 20 vuotta (TAISTO II, 2003), vaikka tutkimustietoa siitä on saatavilla vähäisesti. Koskisen selvitystyössä todetaan, ettei työoikeudellisia ongelmia pilottikokeilulle ole. Malli vaikuttaisi kuitenkin hautautuneen lausuntokierroksen jälkeen, vaikka vain viiden 33:sta lausunnoista voidaan tulkita vastustaneen allianssimallia tai siitä ehdotettua pilottia. Osittainen vaikutus on varmasti ollut koronapandemiallakin, mutta kyse on suuremmasta ongelmatiikasta sen suhteen, kuinka palkkatyön, yrittäjyyden ja niiden välimaastossa olevien sosiaaliturvan yhdistämiseen rakennetaan uusia malleja suomalaisessa työ- ja sosiaaliturvapolitiikassa.

Lausunnoissa otetaan vain varovasti kantaa allianssimallin rahoitusmalliin. Varovaisuus juontanee juurensa pelkoon rahoituksen järjestämisestä ja sen vaikutuksista muihin taiteen alan rahoituksiin. Valtion rahoitus on pitkälti taiteen kentän elinehto, joten on ymmärrettävää, että taidepolitiikan pelätään pelkistyvän

Kulttuurialan edustajat (13)

- + Valintakriteerit vastaavat tarkoitustaan: allianssin tehtävä on tukea freelancereita, jotka voi selkein kriteerein määritellä ammattitaiteilijoiksi
- + Taiteilijajärjestöillä on valintakriteereihin nähden varmasti perusteltuja argumentteja
- + Luotamme, että työntekijäpuolen järjestöjen ehdottamat kriteeristöt toimivat hyvänä pohjana kokeiluvaiheessa
- Vapaan kentän tanssitaiteilijoille 2v 200 työpäivän kokoon saaminen on haaste. Opettaminen ja apurahakaudet tulisi sisällyttää.
- Muusikoiden osalta 10v ammatillisuus on pitkä, koemme tämän syrjivän nuorempia ammatillaisia.

Valtionhallinnon edustajat (16)

- On vaikea mieltää, mitä työtä kirjailijat hakisivat tai miten he hyötyisivät allianssityöskentelystä
- Valintakriteerit ovat työhistorian mittareilla väävät. Ne tukevat taiteilijoita, jotka lukeutuvat oman alansa menestyneimpiin.
- Valintakriteerit suosivat vain hyvin työllistyneitä.
- Ei ole yhdenvertaista, että tarkastelujaksot ovat erilaisia eri taiteenaloilla. Yksi taiteilija voi kuulua useampaan "alaan".
- Valintakriteerit tulisi määritellä tarkemmin.
- Muusikoilta hyväksytään sovitustyö, mutta näyttelijöillä ei käsikirjoitustyötä. On outoa, että satunnaisen opetustyö jää ulkopuolelle. Näyttelijöillä koulutuksesta ei työvuosia kuten tanssijoilla ja muusikoilla?

Taulukko 4: Allianssin valintakriteereihin liittyvät kommentit lausunnonantajaryhmittäin.

pelkäsi budjettipolitiikaksi, jossa unohdetaan taiteen kulttuuriset, sosiaaliset ja henkiset vaikutukset yhteiskunnassa ja keskitytään näiden sijasta rahallisiin resursseihin ja talousarvioihin. Yksi lausunnonantaja toteaaakin: ”jos kokeilu on mahdollista toteuttaa niin, että alan perusrahoitusta ei leikata, kokeilua voidaan pitää kannatettavana.” Kulttuurialan edunvalvojista suurin osa (77 %) kannattikin allianssin toteutusta lisämäärärahoituksella.

Halusimme selvittää, millaista kritiikkiä allianssimallille annettiin ja miksi. Tämän vuoksi analysoimme lausuntoja alan tutkimuksiin ja alan ammattilaisten odotuksiin nähden. Vähintään yhtä mielenkiintoinen vaihtoehto olisi analysoida lausuntoja asiantuntijavallan jäsenyksillä ja teorioilla. Lausunnonantajien valtapositioiden pohtiminen antaisi syvyyttä ymmärrykseen siitä, minkälaisista asiantuntijapositioista ja taustoista lausunnon antajat ovat Koskisen selvitystä kommentoineet ja miten tämä vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon.

Mallin vastustus oli lausunnoissa voimakasta valtionhallinnon edustajilla. Syynä voi olla kasvava työmäärä säästötoimien ja hankkeistamisen synnyttämien raportointivelvoitteiden vuoksi. Kun työtä on jo valmiiksi liikaa, kaikenlaiset uudet ideat on viisainta torjua työmäärän hallitsemiseksi. Oikea syy vastustukseen löytynee valtionhallinnon edustajien pes-

simistisemmästä suhtautumisesta rahoitukseen: harvat kannattivat lisärahoitusta (19 %).

5.1 Taidekentän odotukset

Miltä Taiteilija-allianssimalli ja sen kritiikki näyttävät kentän toiveiden ja odotusten valossa? Pohdimme seuraavaksi, voisiko allianssimalli olla kauan kaivattu ratkaisu, jolla kulttuurialan freelancereiden asema kohentuisi. Aiempien tutkimusten valossa taiteilijoiden puheessa työnsä motivaatiotekijöistä ja työviihtyvyydestään risteilevät prekarisaation toivotut ja ei-toivotut puolet (esim. Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 49–53). Toivotut puolet liittyvät työhön innostaviin ja ”sytyttäviin” syihin, joista voidaan käyttää esimerkiksi nimitystä ’sisäiset motivaatiotekijät’ (Martela & Jarenko, 2014, s. 59) ja niille perustavaa työtä voidaan nimittää vaikkapa ’intohtimotyöksi’ (Mannevuori, 2019). Näitä painottavat erityisesti freelancerit ja yrittäjät (Pyykkönen ym., 2021). Prekaarit puolet uhkaavat työntää heitä pois alalta, kun taas voimakkaammat miellyttävät puolet sitovat heitä työhön. Intohtimaisuus näkyy myös valmiutena tehdä lyhyitä työsuhteita pienellä korvauksella. Nuorista taiteilijoista valtaosa tekisi mieluummin tilapäistäkin työtä kuin nostaisi työttömyyskorvausta (Hirvi-Ijäs ym., 2018, s. 84). Tämä korostuu erityisesti freelancereilla ja yrittäjillä (Pyykkönen ym., 2021). Kulttuurialan edunvalvojien allianssityön sisäl-

töä koskevilla lausunnoissa huoli keskittyi juuri taiteellisen työn puolustamiseen: ”Ensimmäisenä taiteellinen työ ja allianssityö ns. toissijaisena”. Allianssimallin perimmäinen ajatus onkin tasapainoinen vuorottelu allianssityön ja taiteellisen työn välillä.

Palkaton työ on muodostunut rakenteelliseksi osaksi taiteen kenttää, ja etenkin nuorten taiteilijoiden odotetaan usein suostuvan palkattomiin työtarjouksiin, koska niiden kautta karttuu näkyvyyttä ja kontakteja (Hirvi-Ijäs ym., 2018, s. 64). Allianssimallin avulla taiteellista palkatonta työtä ei suoranaisesti pystytä vähentämään, mutta kaikki se mitä taiteilija on aikaisemmin tehnyt palkatta eli oman ammattitaidon kehittäminen, osallistuminen alan rekrytointitilaisuuksiin, mentorina toimiminen, töiden ja apurahojen hakeminen lukeutuisi allianssimallissa palkalliseksi allianssityöksi.

Usein taiteilijalle voi olla yksinkertaisempaa tehdä palkaton toimeksianto ilman odotettuja tuloja, sillä pienikin tulo voi leikata tukia (Hirvi-Ijäs ym., 2018, s. 85). Lisäksi työtulottomina jaksoina ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen tulkitaan helposti virallisissa järjestelmissä työn tekemiseksi, jonka vuoksi taiteilija joutuu käyttämään luovuutta virastoissa asioidessaan (Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 134). Valtionhallinnon edustajien kritiikki kohdistuikin juuri allianssityön määrittelyyn, apurahatyöskentelyyn ja sen poikkeavuuteen perinteisestä ansiotyöstä. Se missä allianssityö kuitenkin kiinteästi risteää perinteisen ansiotyön kanssa, on allianssityöntekijän parempi sosiaaliturva verrattuna institutionaalisesti irralliseen freelanceriin. Tuoreessa barometrikyselyssä taiteilijajärjestöt perustelevatkin taiteilija-allianssimallin toteuttamista juuri sillä, että se mahdollistaisi freelancereiden pääsyn työterveyspalveluiden piiriin ja työhyvinvoinnin kannalta freelancereiden asema parantuisi merkittävästi (Ruusuvirta ym., 2023, s. 109).

5.2 Työvoimapolitiikan kysymykset

Palkattoman työn yleisyyden on tulkittu johtuvan osin työvoimapolitiikan kyvyttömyydestä tunnistaa taiteilijoiden vaihtelevia työmarkkina-asemia, moninaisia tulonlähteitä, tulo-

jen epäsäännöllisyyttä sekä tarpeita kehittää ja ylläpitää työkykyä ja taitoja myös työtulottomien jaksojen aikana (Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 132–133). Allianssimalli tarjoaa mahdollisuuden säännöllisiin palkkatuloihin ja taiteelliseen vapauteen tietyin ehdoin, mutta esitykseen tulleiden lausuntojen kritiikin mukaan ei yhdenvertaisesti. Freelancetyö ei ole kaikilla taide- ja kulttuurialoilla, ammateissa tai työuran vaiheissa samanlaista tai yhteismitallista. Joillakin aloilla ja jo etabloituneilla taiteilijoilla satunnaisia työttömyysjaksoja on vain harvoin ja vähän. Tällöin allianssin maksamat jaksot jäisivät lyhyiksi, mutta esimerkiksi tanssi- ja sirkustaitteessa palkallista työtä ei olisi allianssin ulkopuolella paljon edes tarjolla (Tuovinen, 2022). Allianssin saama kritiikki kohdistuu osittain juuri tähän taiteellisen ansiotyön monimuotoisuuden problematiikkaan. Kritiikki antaa viitteitä siitä, että allianssimallia suunniteltaessa ei ole riittävästi huomioitu taiteellisen ansiotyön monimuotoisuutta, josta yhä useammat nykytutkimukset kertovat.

Allianssimallista annettuja lausuntoja tarkastellessa kirkastuu, että mallia ei nähty yhdenvertaisena eikä tasa-arvoa lisäävänä. Yhdenvertaisuuden puute on aito ongelma, joka kuitenkin voisi olla ratkaistavissa kansainvälisiä malleja seuraamalla. Ruotsissa ja Norjassa allianssien vakiintunut asema on hyvä indikaattori niiden toimivuudesta. Koskinen on ehdotuksessaan perehtynyt Ruotsin ja Norjan allianssien toimintaan ja hänen ehdotuksensa mukaan allianssi pyritään suunnittelemaan niin, että se ei vääristä työmarkkinoita. Lausunnoissaan kyseiseen asiaan kantaa ottaneet olivat näkemyksen kanssa yhtenäisellä linjalla: allianssin vaikutus työmarkkinoihin jäänee vähäiseksi. Vaikka allianssi ei itsessään välitä taiteen suorittamiseen liittyviä töitä, toimii se kuitenkin turvallisena ja varmasti myös arvostettuna työnantajana, jolla varmasti olisi kysyntää kulttuurialalla. Allianssin valintakriteeristö suosii kuitenkin hakijoita, jotka ovat jo valmiiksi hyvin työllistyneitä omalla alallaan. Ratkaisuna yhdenvertaisuusongelmaan voisi toimia Koskisen ehdotuksessakin ehdotetut määräaikaikaiset työsuhteet eli allianssityön toimiminen henkilökohtaisena kehittä-

mishankkeena. Osaamisen kehittymisen myötä taiteilija työllistyisi täysipäiväisesti oman alansa töihin ja allianssin ovi aukeaisi uudelle työntekijälle tarjoten yhdenvertaisemman pääsyn allianssiin.

Taiteilijoiden itsensä mukaan suurin ongelma alalla työskentelyssä ovat pienet tulot (Mötönen, 2019). Taiteen ja kulttuurin barometrin mukaan vuonna 2019 hieman yli puolella taiteilijoista kokonaistulot (ennen veroja) olivat alle 20 000 euroa vuodessa ja vain neljännes saavutti yli 30 000 euron vuositulorajan (Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 38). Alhaiseen tulotasoon ja työn epävarmuuksiin on alalla otettu pitkään kantaa ja esitetty erilaisia parannusehdotuksia työn kestävyyteen ja kannattavuuteen. Erityisesti on puhuttu apurahajärjestelmien uudistamisesta tukemaan paremmin ammattimaista taidetyön tekemistä (esim. Söderström, 2015). Kysymyksiä herääkin siitä, tuoko allianssimalli juurikaan uutta, koska samalla tavalla apurahat tarjoavat mahdollisuuden taiteen tekoon vain niille harvoille ja valituille, jotka apurahaa osaavat ensin hakea ja sitten onnistuvat apurahoja saamaan.

Olisiko syytä yhdistää apurahat ja allianssimalli jotenkin uudella tavalla? Voisiko esimerkiksi Taike toimia allianssiyhtiön kaltaisena työnantajana taiteilijoille?

Tulisiko katseet kuitenkin suunnata taidepolitiikan ulkopuolelle ja olisiko kaikille kansalaisille taattu perustulomalli parhain tapa yhdistää taiteen teko ja toimeentulo? Perustulo saakin laajaa kannatusta taiteen tekijöiden piirissä (Hirvi-Ijäs ym., 2018, s. 64; Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 106; Ruusuvirta ym., 2022), erityisesti niillä sektoreilla, joilla on vähiten työsuhteisia työpaikkoja ja joissa apurahajärjestelmän merkitys on suuri, eli etenkin audiovisuaalisten ja kuvataiteiden sekä kirjallisuuden aloilla (Hirvi-Ijäs ym., 2020, s. 108). Freelancereiden ongelmat eivät ole pelkästään kulttuurialan ongelmia ja kokeilusta hyötyisivät muutkin alat. Allianssimallin myötä työttömyyttä pyritään muuttamaan palkalliseksi työksi ja osa rahoituksesta valuisi takaisin valtiolle työttömyysturvameinojen vähenemisenä ja verotulojen kasvuna. Mallin todellinen potentiaali voidaan kuitenkin todentaa vasta kokeilun kautta.

Artikkeli on kirjoitettu osana Työ2030-ohjelman rahoittamaa Freet2030-kehityshanketta (2021–2023) sekä ESR-rahoitteista (Keski-Suomen ELY) Lookout-hanketta (2021–2023).

Lähteet

- Abbing, H. (2004). *Why Are Artists Poor?* Amsterdam: University Press.
- Bamberry, L. (2012). Multiple Jobs Holders in Australia. Motives and Personal Impact. *Australian Bulletin of Labour*, 38(4), 293–314. <https://search.informit.org/doi/10.3316/ielapa.078410099069381>
- Berge, O., Nyborg, H. & Hylland, M. (2021). Telemark Research Institutens verkkosivu. URL: <https://www.telemarkforskning.no/promoteringer/how-has-the-covid-19-pandemic-affected-society/> (haettu 13.4.2022)
- Brunila, A., Argillander, T., Baran, K., Brunila, T., Hiltunen, K., Immonen, V., Jungner, M., Jänicke, T., Kaira, L., Kaivosoja, R., Kuulasmaa, R., Perkiömäki, J., Saarela, A., Saha, H., Salokoski, J., Steinberg, M., Strömberg, E., Tarjanne, P. & Valtonen, A. (2017). Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi: Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina-töryhmän raportti. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja*, 2017(18) <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-464-1>
- Bögenhold, D. & Klinglmaier, A. (2016). Independent work, modern organizations and entrepreneurial labor: Diversity and hybridity of freelancers and self-employment. *Journal of Management & Organization*, 22(6), 843–858. <https://doi.org/10.1111/jomg.12111>

- [org/10.1017/jmo.2016.29](https://doi.org/10.1017/jmo.2016.29)
- Carlson, A., Brodén, A., Lodenius, P., Karlsson, M., Steele, A., Zedell, C., Ehn, T. & Berg, B. (2012). Verksamheten vid scenkonstallianserna – En utvärdering. *Riksdagstryckeriet*, 2011(12). <https://www.riksdagen.se/globalassets/s/06-utskotten--eu-namnden/kulturutskottet/kru-uppfoljning/verksamheten-vid-scenkonstallianserna-en-utvardering.pdf>
- Cronberg, T. (2010). Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. *Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä*, 2010(6). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-930-1>
- Dansalliansen. (2022). *Employment of dancers. Dansallianssen verkkosivu*. URL: <https://dansalliansen.se/english/> (haettu 24.3.2022)
- Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. (2018). Jakamistalous ja alustatyö. *Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu*, 3.
- Haapakorpi, A. (2022). Jälkiteollinen yhteiskunta ja monista lähteistä ansainta: tehtävähdistelmät ja tausta erilaisissa ammattiryhmissä. Teoksessa A. Järvensivu & A. Haapakorpi (toim.), *Monimuotoinen ansiotyö; Näkökulmia monista lähteistä ansaintaan*. Tampere: Tampere University Press (72–116) <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-040-3>
- Havu, P. (2022). Re: Taiteilija-allianssin taustoista ja kommentoinnista. Email (anna.anttila@teme.fi) 21.3.2022.
- Hirvi-Iljäs, M., Rensujeff, K., Sokka, S. & Koski, E. (2018). Taiteen ja kulttuurin barometri 2017. Nuoret taiteentekijät. *Cuporen verkkojulkaisu*, 47.
- Hirvi-Iljäs, M., Sokka, S., Rensujeff, K. & Kurlin, A. (2020). Taiteen ja kulttuurin barometri 2019. Taiteilijoiden työ ja toimeentulon muodot. *Cuporen verkkojulkaisu*, 57.
- Houni, P. & Ansio, H. (2013). (toim.): Taiteilijan työ. Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. *Työterveyslaitoksen verkkojulkaisu*, 2013a. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-261-354-7>
- Jakonen, M., Jonker-Hoffrén, P., Kontturi, K.-K. & Tiainen, M. (2021). Taidetyön yhteismuotoutuva todellisuus: Ehdotus monitieteiseksi lähestymistavaksi. *Kulttuurintutkimus* 38(2–3), 96–112.
- Jokinen, E. (2010). *Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituhannen vaihteen Suomessa*. Helsinki: Avain.
- Järvensivu, A. (2020). Multiple jobholders and workplace learning: understanding strange attractor careers. *Journal of Workplace Learning*, 32(7), 501–512. <https://doi.org/10.1108/JWL-04-2020-0051>
- Kauhanen, M. (2022). Monimuotoisen ansiotyön tekeminen rekisteriaineistojen valossa. Teoksessa A. Järvensivu & A. Haapakorpi (toim.) *Monimuotoinen ansiotyö; Näkökulmia monista lähteistä ansaintaan* (41–71). Tampere: [Tamperepere University Press](https://tamperepere.universitypress.fi/). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-040-3>
- Koramo, M., Keinänen, J., Oosi, O. & Wennberg, M. (2017). Itsensäyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu*, 13.
- Koskinen, S. (2019). Taiteilija-allianssi Suomeen. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu*, 2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-614-0>
- Kyyrä, T., Pesola, H. & Uusitalo, R. (2019). Aktiivimalli ja ansiosidonnainen työttömyysturva. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. *VATT muistiot*, 57.
- Löfgren, M. & Hellstén, H. (2016). Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista palkkatyön ja perinteisen yrittäjyyden välimaastossa. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu*, 40.
- Mannevuori, M. (2019). Neoliberalism in action: The Finnish experiment with basic income. *Theory, Culture & Society*, 36(4), 27–47. <https://doi.org/10.1177/0263276419834066>
- Martela, F. & Jarenko, K. (2014). Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä tuottavuus ja innostus kohtaavat. *Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu*, 2014(3), 14–15.
- Möttönen, S. (2019). Intohimon hinta. *Radiosarja. Yle areena*. <https://areena.yle.fi/audio/1-50283381> (kuunneltu 12.8.2022)
- Musikalliansen. (2022). Om musikalliansen. *Musikalliansen verkkosivu*. <https://musikalliansen.se/content/om-musikalliansen> (haettu 24.3.2022)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2018). Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat. Työryhmän esitys taide- ja taiteilijapolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu*, 34. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-598-3>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2022). Kulttuurin aika on nyt ja aina: Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän ehdotukset seuraavalle hallituskaudelle. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu*, 23. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-764-2>
- Paanetoja, J. & Merk, M. (2014). Työneuvosto työlakien tulkitsijana. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu*, 10.
- Pyykkönen, M., Sokka, S., & Niiniaho, A. (2021). Yrittäjätaiteilijat vapauden, luovuuden ja toimeentulon rajapinnoilla. *Työelämän tutkimus*, 19(1), 57–81. <https://doi.org/10.37455/tt.102880>
- Pärnänen, A. & Sutela, H. (2014). Itsensäyöllistäjät Suomessa. *Tilastokeskuksen verkkojulkaisu*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-244-514-8>
- Ruusuvirta, M., Lahtinen, E., Rensujeff, K. & Kurlin, A. (2022). Taiteen ja kulttuurin barometri 2021. Tulevaisuuden taiteentekijät. *Cuporen verkkojulkaisu*, 69.
- Ruusuvirta, M., Lahtinen, E., Rensujeff, K. & Leppänen, A. (2023). Taiteen ja kulttuurin barometri

-
- ri 2022. Taiteilijoiden työhyvinvointi. *Cuporen verkkojulkaisuja*, 72.
- Sjöström, E., Brilioth Björnstad, L., Kihlberg, J. & Lindal, A. (2010). I samspel med musiklivet – en ny nationell plattform för musiken: Slutbetänkande av Utredningen om en nationell musikplattform. *SOU*, 12.
- Skuespiller- og danseralliansen. (2014). A new organization in Norway improves working conditions for freelance actors and dancers. *Skuespiller- og danseralliansen verkkosivusto*. <https://skuda.no/english> (haettu 24.3.2022)
- STM. (2013). Luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvatyöryhmän raportti. *Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita*, 34.
- Sutela, H. & Pärnänen, A. (2018). Yrittäjät Suomessa 2017. Tilastokeskuksen verkkojulkaisu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-244-641-1>
- Söderström, H. (2015). Ammattimainen taiteen tekeminen huomioitava apurahajärjestelmän uudistuksessa. *Ornamon verkkosivu*. <https://www.ornamo.fi/artikkeli/uuden-aarella/> (haettu 17.5.2022)
- TAISTO II. (2003). Taiteilijoiden työllistymisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittäneen toimikunnan toimenpide-ehdotusten seurantaröyhmän muistio. *Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä*, 19.
- Teateralliansen. (2022). The Theatre Alliance – a unique organisation for freelance actors. *Teateralliansen verkkosivu*. <https://teateralliansen.se/teateralliansen-in-english/> (haettu 24.3.2022)
- TEM. (2013). Itsensä työllistäjät -vertailuselvitys: Sosiaaliturvan, kilpailulainsäädännön ja työsuojelulainsäädännön soveltaminen Tanskassa, Ruotsissa, Saksassa, Iso-Britanniassa ja Virossa. *Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja*, 8.
- TEM. (2015). Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän loppuraportti. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja*, 2.
- TEM. (2018). Murroksesta uuteen kasvuun Työ- ja elinkeinoministeriön tulevaisuuskausa. *Valtioneuvoston julkaisusarja*, 20.
- TEM. (2019). Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys Suomen työmarkkinoista: Työmarkkinoiden nykytila, kehitysnäkymät ja tavoitetila. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja*, 4.
- Throsby, D. (2010). *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge: University Press.
- Tuovinen, P. (2022). VS: Taiteilija-allianssin muistelu? Email (anna.anttila@teme.fi) 13.4.2022.
-

Loppuviitteet

1. Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma#/> [haettu 2.10.2023].
2. Policy-tutkimuksessa käytettävän policy-transfer -kehikon avulla voisi käsitteellistää sitä, miksi ehdotettu policy-muutos ei edennyt Suomeen ja sitä, millaisia haasteita tällaisten mallien siirtämisessä kontekstista toiseen on.

Abstract in English

Assistance from the Alliance? Possibilities and Critique of the Proposed Model for Enhancing the Working Conditions of Freelance Artists in Finland

The purpose of the Alliance is to enhance the working conditions of freelancers operating in precarious and short-term employment within the cultural sector. The Alliance receives partial public funding and offers professional, economic, and social security in the form of employment opportunities. According to a previous study, there are no legal impediments to the Alliance model in Finland. However, there has not yet been a pilot or trial of the model. In our article, we will examine the proposed al-

liance model by Koskinen and the type of criticism it received from statements requested from representatives of the cultural sector, the government, and trade unions. We will assess how this criticism relates to the circumstances of the arts field and the experiences of arts professionals. Our understanding is rooted in prior Finnish research, and we employ content analysis as the method for analyzing empirical data. The analysis encompasses 33 reports from representatives of the cultural sector (n=13), government representatives (n=16), labor union organizations (n=3), and employers' union organizations (n=1). The proposed three-year pilot trial for actors, dancers, and musicians

has received some support, as has the Alliance model in general. Although criticism was provided regarding the alliance, only five out of all 33 respondents clearly opposed the alliance or the proposed trial. Criticism has been particularly diverse concerning the Alliance employment contracts, the nature of the work, and the criteria used to select employees for the Alliance. In terms of equality and equal rights, both cultural sector representatives (54%) and government representatives (44%) share the perspective that the Alliance is not perceived as promoting equality or equal opportunities. According to representatives of the cultural sector (69%), if

the alliance trial succeeds, the model should be considered for expansion to include performing arts, circus artists, music creators, writers, composers, and visual artists. Solutions are urgently needed to address long-standing issues in the cultural sector. The Alliance has been specifically criticized for its approach to equality, which is indeed a significant concern. This issue could potentially be resolved by studying international models and experiences. To truly assess the model's potential, it must be courageously piloted.

Keywords: Alliance, Cultural sector, Freelance

Kirjoittajat

Lähdeniemi, Milla, TtM, TKI-asiantuntija, Humanistinen ammattikorkeakoulu, milla.lahdeniemi@humak.fi Postiosoite: Suomen Humanistinen Ammattikorkeakoulu Oy / Milla Lähdeniemi, Ilkantie 4, 00400 HELSINKI

Anttila, Anna, FT, dos. projektipäällikkö, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto ry, anttila.anna@gmail.com Postiosoite: Maurinkatu 2 A 3, 00170 Helsinki

Järvensivu, Anu, FT, dos. tutkimuspäällikkö, Työterveyslaitos, anu.jarvensivu@ttl.fi Postiosoite: Työterveyslaitos, 33032 Työterveyslaitos
Leinikki, Sikke, VTT, tiimivastaava, Huma-

nistinen ammattikorkeakoulu, sikke.leinikki@humak.fi Postiosoite: Suomen Humanistinen Ammattikorkeakoulu Oy / Sikke Leinikki, Ilkantie 4, 00400 HELSINKI

Pyykkönen, Miikka, YTT, professori, Jyväskylän yliopisto, miikka.m.pyykkonen@jyu.fi Postiosoite: Kulttuuripolitiikka (YFI), PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto.

Schalin, Anton, YTM, tutkija, Jyväskylän yliopisto, anton.j.schalin@jyu.fi Postiosoite: Kulttuuripolitiikka (YFI), PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto.